

*Драган Траиловић**
Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИЧКО-ЕКОНОМСКЕ И БЕЗБЕДНОСНЕ АЛТЕРНАТИВЕ СРБИЈЕ У ОЧИМА ЊЕНИХ ГРАЂАНА**

Сажетак

У условима настајања нових прилика у међународним односима садржаним у новој расподели моћи на глобалном нивоу, настајању мултиполарног међународног поретка и све веће повезаности и међузависности државних и недржавних актера, када политички, економски и безбедносни изазови постају транснационални у свом домету веома је важно и позиционирање држава, посебно оних „малих“ у односу на ове промене. Као што је битно за друге државе, тако је битно и за Републику Србију да у оваквим околностима пронађе своје место, а у складу са својим националним и државним интересима, у оквирима савремених политичких, економских и безбедносних међународних интеграција. Уколико се пође од става да Србија само интегрисана у савремене токове у међународним односима може на најбољи начин да оствари и заштити своје националне интересе, постављају се и питања којим се интегративним токовима приклонити, према којим критеријумима се одредити или пак, како уравнотежити своје односе са постојећим и новонастајућим половима моћи на глобалном нивоу. Стога је веома важно да свака држава има јасно дефинисану спољнополитичку стратегију и спољнополитичко одређење, а које би било засновано на широком друштвеном консензусу о виталним националним интересима. Полазећи од тога, циљ овог рада је да на основу анализе резултата истраживања које је спро-

* Контакт: dragan.trailovic@ips.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција“ (бр. 179009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Републике Србије.

вео Институт за политичке студије (2015-2018) прикаже основне налазе који се тичу оцене и мишљења грађана Србије према политичким, економским и безбедносним алтернативама у процесу њених међународних интеграција и сарадње са другим државама (Евроазијски савез, Русија, Кина), а у односу на оне који се често у јавном дискурсу Србије одређују безалтернативним.

Кључне речи: Србија, међународне интеграције, Евроазијски савез, ЕУ, Кина, Русија

Сведоци смо да са појавом нових глобалних „играча“ на међународној сцени постепено долази до њене мултиполаризације, те тако и до нове констелације односа моћи на нивоу међународног система.¹ Брз и висок привредни раст појединих држава, посебно када је реч о НР Кини, извршио је огроман утицај на глобалну економију, те стога и на глобалне политичке трендове. Нове растуће економије, попут земаља БРИКС, постају важни покретачи светских економских токова, са једне стране, али изазивају и редефинисање раније успостављених геополитичких позиција појединих актера међународних односа, са друге. Поред тога, појава нових играча на међународној сцени доноси са собом и могућу трансформацију постојећих институција међународног поретка и стварање нових облика мултилатералног економског, политичког и безбедносног повезивања заснованих на другачијим принципима од тренутно важећих. Различите визије око тога како би нови међународни поредак требало да функционише, посебно када је реч о растућим силама као што су Русија и Кина, које често оспоравају политике Запада којима се у појединим случајевима крњи национална сувереност, једна је од главних тачака спорења у настајућем мултиполарном свету, поред тога што се сматра да актуелни поредак доминантно фаворизује само интересе Запада.² Међународну арену данас, поред растућег броја утицајних државних, карактерише и растући утицај бројних недржавних актера од међународних организација до терористичких група. Са усложњавањем односа између ових различитих државних и недржавних актера, те тиме и сфера њихових утицаја, усложњавају се и изазови, ризици и претње на нивоу међународног система, као што су међународни тероризам, верски екстремизам, етнички сукоби, организовани

1) Миша Стојадиновић, „Европа и мултиполарни свет“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 1/2018, стр. 164-166.

2) Mathew J. Burrows, “Western Options in a Multipolar World”, *Issue Brief*, Atlantic Council, Brent Scowcroft Center On International Security, 2017, стр. 4-9, Internet, http://www.atlanticcouncil.org/images/Western_Options_in_a_Multipolar_World_web_1127.pdf, 07/10/2018

криминал, трговина људима, мигрантска криза, пролиферација оружја за масовно уништење, климатске промене, сиромаштво, борба за приступ природним ресурсима и други. Такође, поред постојећих политичко-економских, војних и безбедносних облика међународних интеграција попут Европске уније и Северноатлантског савеза, као нови геополитички полови моћи настајућег мултиполарног света јављају се и нови облици повезивања и интеграције држава као што су Евроазијски савез, Организација договора о колективној безбедности, Шангајска организација за сарадњу и многи други, али и државе појединачно, као Кина и Русија, на пример. На основама оваквих промена у свету запажа се и постепено измештање главних, пре свега економских, али и политичких, а тиме и безбедносних процеса са трансатлантског и европског простора, на простор Евроазије и Азије, чиме према неким ауторима, долази до „азијанизације“ глобалне економије, али и читавог светског поретка.³

У оваквим условима у којима се на нивоу међународног поретка одражава више различитих извора утицаја и моћи „великих играча“, поставља се и питање опредељења и позиције „малих“ држава у таквом окружењу. Процес глобализације и све тешње повезивања различитих актера међународних односа условио је, са једне стране, њихову немогућност да на овакве промене у политичком и економском смислу, али и на све чешће глобалне безбедносне изазове, ризике и претње одговоре самостално и појединачно. Са друге стране, то је у појединим случајевима довело и до нужност њиховог укључивања у различите међународне интегративне токове, а како би се на ове изазове могло адекватно одговорити. Заправо, како би на најбољи начин могле да штите своје политичке, економске и безбедносне интересе отварају се и питања укључивања „малих“ држава у ове шире форме међународних интеграција, од којих поједине одликују и наднационални облици интерације.⁴ Питања укључења држава у шире интегративне процесе је веома значајно за свако државу, па тако и за Републику Србију. Стога, главни циљ овог рада је да се прикаже како грађани Србије виде алтернативе свог могућег економског, политичког и безбедносног међународног интегрисања у односу на оне званично прокламоване, а на основу истраживања које је спровео Институт за политичке студије у 2015, 2016, 2017 и 2018. години. Пре тога, потребно је

3) Petar Kurecic, Binoy B. Kampmark, „A Multifarious, Multifaceted Approach to the Multipolar World: A Necessity“, *International Journal of Management, Science and Business Administration*, vol. 2 (8), 2016, стр. 42–51.

4) Petar Kurecic, „Small States in the Multi-Polar World: Introduction“, *World Review of Political Economy*, Pluto Journals Ltd, Vol. 8, No.3, 2017, стр. 280-294.

укратко описати и тренутну званичну позицију Републике Србије у односу на ове интегративне процесе и повезивања на међународном нивоу.

ПОЗИЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ПРЕМА ПОЛИТИЧКИМ, ЕКОНОМСКИМ И БЕЗБЕДНОСНИМ МЕЂУНАРОДНИМ ИНТЕГРАЦИЈАМА

Република Србија се у савременим условима суочава са бројним друштвено-политичким и економским изазовима. Међу тим изазовима свакако се налазе и питања њених политичких, економских и безбедносних међународних интерграција које у сложеним приликама у међународним односима и новим променама на нивоу међународног система све више добијају на значају. У одсуству спољнополитичке стратегија као стратешког документа у односу на који би се обликовала и спроводила спољна политика земље, а која би била у складу са базичним вредностима и циљевима државе и друштва, спољнополитички приоритети Србије се „читају“ једино из експозеа, интервјуа и јавних наступа председника, премијера и министара спољних послова, као и из других стратешких докумената из области националне безбедности и одбране.⁵ У периоду 2009/2010. године јасније су одређени неки од будућих приоритета спољне политике земље као што су заштита уставног поретка, европске интеграције, регионална сарадња и економски развој, који би требало да буду остваривани ослањањем на Европску Унију, Руску Федерацију, Сједињене Америчке Државе и НР Кину као стубовима спољне политике Србије.⁶ На основу експозеа премијера, говора на инаугурацији председника републике и јавних наступа министра спољних послова закључује се да и у наредним годинама чланство у Европској унији, регионална сарадња, економска сарадња са регионалним и глобалним финансијским институцијама, балансирање односа са најугицајнијим државама света (САД, Русија, Кина), али и војна неутралност остају главни спољнополитички приоритети земље.⁷

5) Младен Лишанин, „Спољнополитички приоритети Србије“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, 1/2012, стр. 201-2014.

6) Исто, стр. 204.

7) На пример, *Програм Владе Републике Србије кандидата за председника Владе Ане Брнабић*, Влада Републике Србије, 2017, Internet, https://media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/ekspoze-mandarke-ane-brnabic280617_cyr.pdf, 08/10/2018; „Говор председника Србије Александра Вучића у Скупштини“, 2017, Internet, <https://www.predsednik.rs/predsednik/inauguracija>, 08/10/2018; „Министар Дачић на конференцији „Безбедносни изазови Западног Балкана и Србија“, Министарство спољних послова, 2018, Internet, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/o-ministarstvu/ministar/govori/20241->

Република Србија је чланица Уједињених нација, Савета Европе, Организације за европску безбедност и сарадњу, док остварује сарадњу са НАТО кроз програм Партнерство за мир и посматрач је у Организацији договора о колективној безбедности. Поред тога, као значајно спољнополитичко опредељење Србије је и пуноправно чланство земље у Европској унији. Европске интеграције и чланство у Европској унији одређени су као један од главних националних интереса земље у нацрту нове Стратегије националне безбедности.⁸ Такође, српска политичка елита често интеграцију у ЕУ приказује безалтернативном коришћењем „цивилизацијских, идеолошко - политичких, егзистенцијално - економских, те геополитичких и геостратегијских парола“ за оправдање оваквог става.⁹

Мимо тога, и даље се одвија политичка, економска и војна сарадња и са државама попут Кине и Русије. Односи између Народне Републике Кине и Републике Србије заснивају се на свеобухватном стратешком партнерству, док је Србија укључена у оквир сарадње „16+1“, као и ширу Иницијативу појас и пут.¹⁰ Током 2018. године учача се да је и војна сарадња Кине и Србије у успону, с обзиром на изјаву председника НР Кине да је кинеска страна спремна за продубљивање сарадње у области војне индустрије, као и да је након посете војне делегације Србије Кини договорена размена официра који ће се школовати у ове две земље, помоћ Србији у обуци у сајбер-ратовању, те обука специјалних јединица разменом инструктора као прва директна сарадња оружаних снага две армије.¹¹ Са Руском Федерацијом Србија има традиционално пријатељство и сарадњу у бројним сферама, а која се између осталог заснива и на Декларацији о стратешком партнерству, као и Протоколу о изузетима из режима слободне трговине и правилима о пореклу робе и Споразуму о слободној трговини, који Србији обезбеђује да у слободном режиму и неограниченим количинама извози око 99% роба на руско тржиште.¹²

2018-09-19-11-24-17?lang=cyr, 08/10/2018

- 8) *Стратегија националне безбедности Републике Србије – нацрт*, Министарство одбране Републике Србије, 2017, стр. 14.
- 9) Миломир Степић, „Три (суштинска) критеријума у српском избору супранационалне интеграције“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2013, стр. 37-38.
- 10) Детаљније о томе видети: Драгана Митровић, „Шеснаест плус један’ у 2015/2016. - унапређење, уоквиравање и интензивирање сарадње“, *Азијске свеске*, vol. 2, Институт за азијске студије, Београд, 2016, стр. 7-24; Dragana Mitrovic, «China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transformative Initiative», in: *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspective*, (eds. Yu Cheng et al.), Palgrave Macmillan, 2018, стр. 17-37.
- 11) М.Г., „Војна сарадња у успону“, *Политика*, 14. септембар 2018, стр. 5.
- 12) Министарство спољних послова, Internet, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna>

Када је реч о војним савезима попут пуноправног чланства у НАТО или ОДКБ Србија је резолуцијом Народне скупштине 2007. године прогласила своју војну неутралност.¹³ Нацрти нових стратегија одбране и националне безбедности потврђују овакво опредељење земље, а које не искључује сарадњу са војним савезима и појединачним државама.¹⁴ У нацрту Стратегије националне безбедности истиче се да Србија са циљем очувања глобалне, европске и регионалне стабилности сарађује са НАТО и ОДКБ, као и са Сједињеним Америчким Државама, Руском Федерацијом и НР Кином. Поред тога, у овом нацрту наводи се и да у оквиру процеса свог приступања ЕУ, Србија настоји да допринесе и Заједничкој спољној, безбедносној и одбрамбеној политици ЕУ, „те да се интегрише у концепте те европске политике“.¹⁵ Основ за учешће Републике Србије у Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици ЕУ успостављен је потписивањем Споразума о безбедносним процедурама за размену и заштиту тајних података и Споразума којим се успоставља оквир за учешће Републике Србије у операцијама ЕУ за управљање кризама.¹⁶

СТАВОВИ ГРАЂАНА ПРЕМА ПОЛИТИЧКО-ЕКОНОМСКИМ И БЕЗБЕДНОСНИМ АЛТЕРНАТИВАМА СРБИЈЕ

Полазећи од тога да спољнополитичко понашање државе и сарадња са другим државама, односно њено интегрисање у међународне политичке, економске и безбедносне токове мора бити у складу са основним друштвеним вредностима и интересима, те засновано на широкој друштвеној сагласности око виталних националних циљева, веома је важно сагледати ставове грађана о међународним политичко-економским и безбедносним алтернативама које им се нуде, а што ћемо ми и учинити у

politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11519-ruska-federacija?lang=cyr, 05/10/2018.

13) Детаљније о томе видети: Радослав Гађиновић, „Војна неутралност и будућност Србије“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 1/2018, стр. 29.

14) *Стратегија националне безбедности Републике Србије – нацрт*, Министарство одбране Републике Србије, 2017, стр. 14; *Стратегија одбране Републике Србије – нацрт*, Министарство одбране Републике Србије, 2017.

15) *Стратегија националне безбедности Републике Србије – нацрт*, Министарство одбране Републике Србије, 2017, стр. 27.

16) Министарство спољних послова, Internet, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/sbp/zbop?lang=cyr>, 03/09/2018.

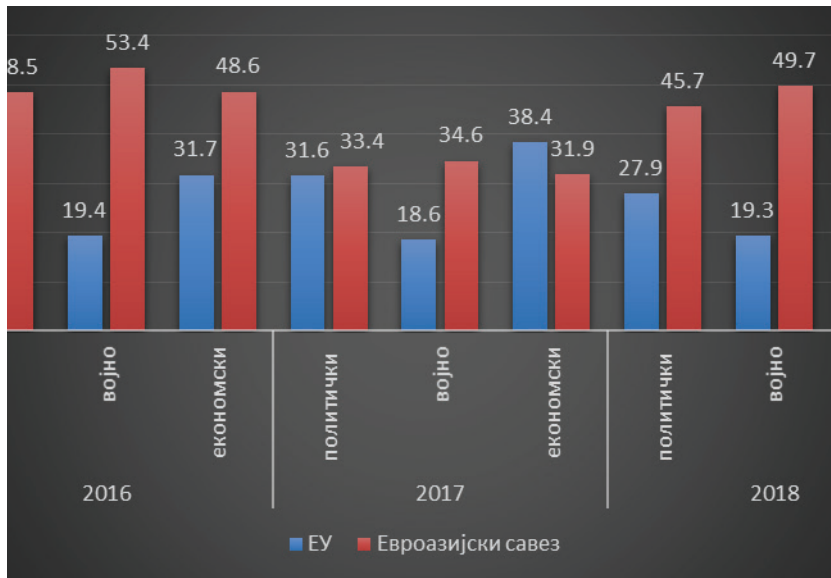
овом делу рада на основу истраживања које је спровео Институт за политичке студије из Београда. Урађена су теренска истраживања путем упитника на стратификованом узорку на целокупној територији Србије, без Косова и Метохије. Спроведено је пет истраживања, једно 2015. године, једно 2016. године, два 2017. године, те једно 2018. године и то: 2015. године истраживање је вршено у периоду од 16. до 26. новембра, на узорку 1272 испитаника, 2016. године у периоду од 20. до 30. новембра, на узорку 1272, 2017/1 у периоду од 25. маја до 5. јуна на узорку 1272, и 2017/2 од 20. до 30. новембра на узорку 1474 и у мају 2018. године на узорку од 1480 испитаника.

У првом истраживању 2015. године на постављено питање „Када бисте били у прилици да се опредељујете за чланство у Европској унији или Евроазијском савезу како бисте се определили?“ 37,3% испитаника, односно њих 467 је одговорило да би се определило за Европску унију, док 30,6% (383) њих би се одлучило за Евроазијски савез.¹⁷ Битно је напоменути и то да је приближно исто толики проценат испитаника, тачније 32,1% у том тренутку био без одговора. У наредним истраживањима, која су спроведена 2016, 2017. и 2018. године ставови су били другачији, вероватно и због тога што је питање везано за опредељење ка ЕУ или Евроазијском савезу било сегментирано на политичко, војно и економско опредељење. Налази показују да када је у питању војно опредељење испитаници су се у већем проценту, а који је био највиши 2016. године са 53,4% опредељивали за евроазијске интеграције. Са друге стране, само 2016. године већи проценат испитаника се економски определио за Евроазијски савез, док је 2017. и 2018. године и то 38,4% и 42% њих бирало Европску унију. Када је реч о политичком опредељењу у свим годинама спроведених истраживања (2016-2018) већи проценат испитаника се опредељивао за Евроазијски савез (Видети графикон 1.) У истраживању спроведеном 2018. године на постављено питање да ли би Србија требало да припреми економску, политичку и војну алтернативу у односу на садашње опредељење ка Европској унији 49,6 посто испитаника је дало позитиван одговор.¹⁸

17) *Истраживање јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2015.

18) *Истраживање јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2018.

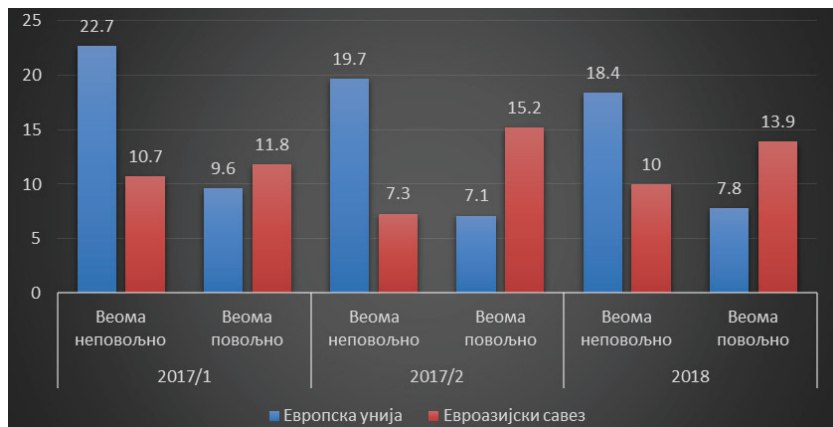
Графикон 1. Када бисте били у прилици да се политички, војно и економски одређујете за чланство у ЕУ или Евроазијском савезу, како бисте се одредили?



Извор: *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, 2017, 2018.

Једно од питања било је усмерено и на добијање мишљења испитаника о Европској унији и Евроазијском савезу тако што би га оценили на скали од један до пет где је један -веома неповољно, а пет - веома повољно. Показује се да у периоду када су истраживања спровођена већи проценат испитаника има позитивно мишљење о Евроазијском савезу него о Европској унији. Када говоримо о Европској унији у просеку за три истраживања 2017/1, 2017/2 и 2018 веома неповољно мишљење имало је 20,3% испитаника, док је просек одговора „веома повољно“ износио 8,2%. Са друге стране, у просеку 9,3% испитаника је изабрало опцију „веома неповољно“ када је реч о мишљењу према Евроазијском савезу, док је просек за опцију „веома повољно“ износио 13,6%.

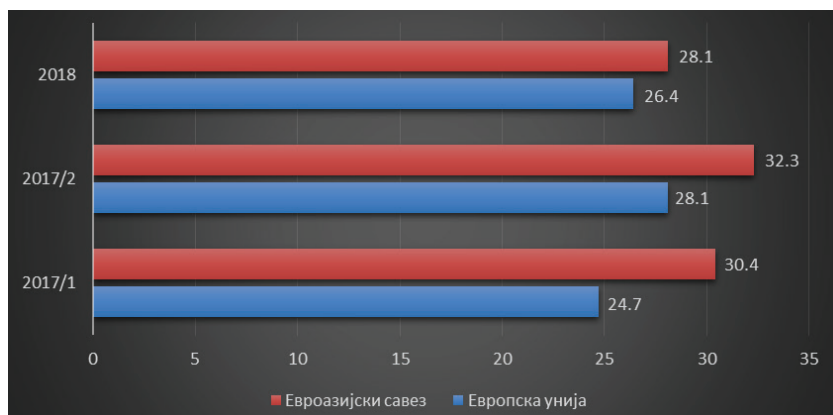
Графикон 2. Процент испитаника који је дао оцену „веома неповољно“ и „веома повољно“ мишљење о Европској унији и Евроазијском савезу¹⁹



Извор: *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2017/1, 2017/2, 2018.

Главни налаз је да су се испитаници у највећем проценту определили за средњу вредност „три“ код оцене мишљења, како о ЕУ, тако и о Евроазијском савезу, где ни разлика у процентима између две опције није велика и, на пример, у истраживању из 2018. године износи 1,7 (Видети графикон 3).

Графикон 3. Процент испитаника који је оптирао за оцену три на скали о оцени мишљења о ЕУ и Евроазијском савезу



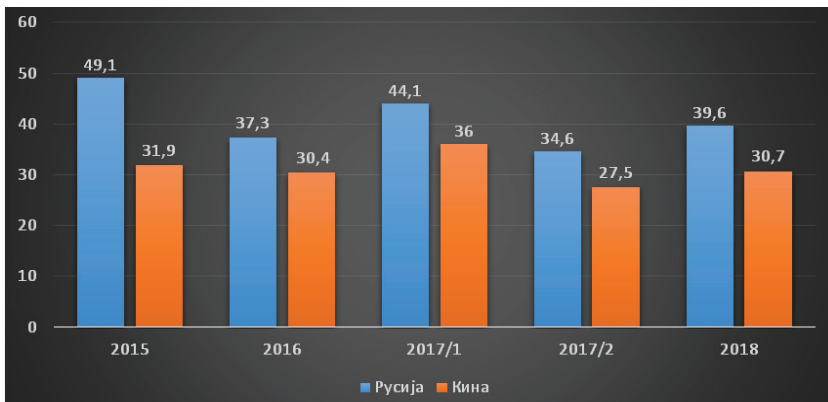
Извор: *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2017/1, 2017/2, 2018.

19) Питање је гласило: „Молим Вас да ми дате Ваше мишљење о доле наведеним државама и савезима (оцените од 1 веома неповољно до 5 веома повољно, 9 без одговора)“

Полазећи од претпоставке да ставове грађана према Европској унији и Евроазијском савезу свакако обликују, између осталих чинилаца, медији и степен њиховог информисања о овим међународним интеграцијама, од грађана је тражено и да се изјасне и о томе да ли медији подједнако информишу о ове две уније. У истраживању спроведеном 2015. године преко 65% испитаника сматрало је да медији не информишу подједнако о Европској унији и Евроазијском савезу. У наредним истраживањима 2016. и 2017. године показало се да је проценат грађана који мисле да медији неједнако информишу о овим двама унијама приближно 64%, односно 65%.²⁰

Истраживања су обухватила и ставове грађана према појединачним државама, посебно онима које представљају нове половине утицаја у међународном систему, попут Русије и Кине. Испитаници су замољени да дају своје мишљење о наведеним државама тако што ће их оценити на скали од један до пет, где је један – веома неповољно, а пет – веома повољно. Показало се да велики број испитаника, увек око 40% када је у питању Русија и око 30% када је у питању Кина, има веома повољно мишљење о њима. С обзиром да је у питању скала, ове две државе су и у највећем проценту испитаника оцењене са четворком, док су Сједињене Америчке Државе, на пример, углавном оцењиване са један или два, односно са - веома неповољно мишљење.²¹

Графикон 4. Процент испитаника који је дао оцену пет – веома повољно мишљење о Русији и Кини²²



Извор: *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2015, 2016, 2017/1, 2017/2, 2018.

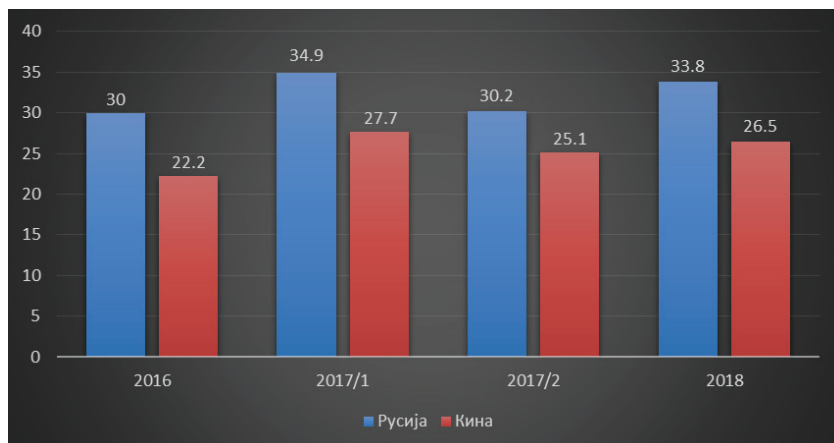
20) *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2015, 2016, 2017/1.

21) На пример, веома неповољно када је у питању САД 2018. године изјаснило се 31,3% испитаника, односно само 4,5% њих је дало оцену веома повољно.

22) Питање је гласило: „Молим Вас да ми дате Ваше мишљење о доле наведеним државама (оцените на скали од 1 – веома неповољно, до 5 – веома повољно)“.

Поред тога, од испитаника је тражено и да на скали од један до пет оцене утицај наведених земаља, између осталих Русије и Кине, на политички положај Србије у свету. Налази показују да увек око 30% испитаника сматра да Русија има веома позитиван утицај на политички положај Србије у свету, док када је реч о Кини тај проценат се углавном креће око 25% (Видети графикон 5). С обзиром да је и овде у питању била скала од 1 до 5, такође је велики проценат испитаника утицај Кине и Русије оценио са само једном оценом ниже тј. четири, док је утицај САД већином оцењена са један и два, односно веома негативно.

Графикон 5. Процент испитаника који је оценио утицај Русије и Кине на политички положај Србије у свету са оценом пет – веома позитивно²³



Извор: *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, 2017, 2018.

У оквиру питања везаних за сарадњу са појединачним државама, од грађана је тражено и да се изјасне о томе да ли су за већу војну сарадњу оружаних снага Републике Србије са оружаним снагама Руске Федерације. У просеку за истраживања из 2017. и 2018. године њих 58,6% је дало потврдан одговор, односно преко 50% испитаника се изјаснило да је за већу војну сарадњу са Руском Федерацијом (видети табелу 1). Међутим, на питање да ли би Русији требало омогућити отварање војне базе на територији Републике Србије само 3,1% је разлика између одговара „да“ и одговора „не“ у корист позитивног одговора, односно 39,5% испитаника сматра

23) Питање је гласило: „Како оцењујете утицај доле наведених земаља и међународних организација на политички положај Србије у свету“? (1 веома негативно – 5 веома позитивно).

да би Русији требало дозволити отварање војне базе на територији Србије (видети табелу 2).

Табела 1. Да ли сте за већу војну сарадњу оружаних снага Републике Србије са оружаним снагама Руске Федерације?

	2017/2	2018
ДА	59.4%	57.9%
НЕ	23.4%	23.3%

Извор: *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2017/2 и 2018.

Табела 2. Да ли Република Србија треба да омогући Русији отварање војне базе на својој територији?

ДА	39.5%
НЕ	36.4%

Извор: *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2018.

ЗАКЉУЧАК

Циљ овог рада био је да на основу анализе резултата истраживања јавног мњења, односно ставова и мишљења грађана формулише закључке о њиховом опредељењу у односу на неке од политичко-економских и безбедносних алтернатива у настајаћем мултиполарном светском поретку. На тим основама у раду се настојало да се прикаже однос грађана према неким од главних спољнополитичких приоритета земље, као и да ли, и ако да, за које се то међународне интегративне токове више оптира, те њима даје предност као алтернативним у односу на оне који су одређени као примарни од стране владајућих политичких елита.

Налази показују да већина грађана када је реч о учлањењу у Европску унију оптира за учлањење, али подршка не прелази 50%.²⁴ Показало се да већина испитаника када је реч о економском опредељењу бира Европску унију, међутим када је реч о политичком и војном, у већини оптира за Евроазијски савез. Када је реч о томе какво мишљење грађани имају о Европској унији и Евроа-

24) На питање „Да ли сте за учлањење Србије у ЕУ?“ проценти су следећи: 2015. година – Да 40.6%, Не 42.7%; 2016 година – Да 39.9%, Не 46.3%; 2017/1 година – Да 44.1%, Не 43.4%; 2017/2 - Да 47.1%, Не 41.3%; *Истраживања јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2015, 2016, 2017/1, 2017/2, наведено према Јелена Тодоровић Лазић, „Евроскептицизам у Србији - стари концепт у новом руху“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 2/2018, стр. 85.

зијском савезу показало се да углавном већи проценат грађана има веома позитивно мишљење о Евроазијском савезу у односу на Европску Унију, односно веома негативно мишљење о ЕУ у односу на Евроазијски савез. Међутим, то је веома мали проценат грађана који се овако изјаснио, док је углавном највећи проценат њих и када је реч о Евроазијском савезу и када је реч о ЕУ бирао средњу опцију на скали од један до пет, са благо већим процентом оних који предност дају Евроазијском савезу. Такође, налази показују да највећи проценат грађана има веома или претежно позитивно мишљење о Русији и Кини, те такође већина грађана сматра да ове две земље имају позитиван утицај на положај Србије у свету, док је обрнуто када су у питању Сједињене Америчке Државе, на пример. Преко половине испитаника је мишљења да би Србија требало да има већу војну сарадњу са Русијом, али око трећине њих сматра да би јој требало дозволити отварање војне базе.

С обзиром на то да налази истраживања показују да често већи проценат грађана, али углавном мало мање од трећине, бира средњу оцену у односу на две опције, док се често показује и да око петине грађана нема став, закључује се да код њих не постоји јасно искристалисано и доминантно већинско опредељење ка некој од спољнополитичких алтернатива, те да је и оптирање за поједине приоритете некомпатибилно. На пример, већи проценат испитаника би да се Србија економски интегрише у ЕУ, а политички и војно повезује са Евроазијским савезом који је предвођен Русијом. Овакво понашање грађана у складу је и са понашањем политичке елите у чијем се политичком деловању види да се спољнополитички приоритети одређују *ad hoc*, да они у појединим сегментима често нису комплементарним међу собом, као и да није јасно да ли између њих постоји одређен однос хијерархије.²⁵ У недостатку већинске сагласности друштва око спољнополитичких приоритета земље, закључује се да је бирање војне неутралности оправдано, те да је можда потребно и њено ширење на друге сфере до тренутка постизања ширег консензуса у друштву око даљег позиционирања Србије у геополитичком окружењу које се мења.

ЛИТЕРАТУРА

Burrows Mathew J, "Western Options in a Multipolar World", *Issue Brief*, Atlantic Council, Brent Scowcroft Center On International Security, 2017, стр. 4-9, Internet, http://www.atlanticcouncil.org/images/Western_Options_in_a_Multipolar_World_web_1127.pdf 07/10/2018

25) Младен Лишанин, „Спољнополитички приоритети Србије“, нав. дело, стр. 205.

- Гађиновић Радослав, „Војна неутралност и будућност Србије“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 1/2018, стр. 23-38.
- „Говор председника Србије Александра Вучића у Скупштини“, 2017, Internet, <https://www.predsednik.rs/predsednik/inauguracija>, 08/10/2018.
- Истраживање јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2015, рађено од 16. до 26. новембра.
- Истраживање јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, рађено од 20. до 30. новембра.
- Истраживање јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2017, рађено од 25. маја до 5. јуна.
- Истраживање јавног мњења*, Институт за политичке студије, Београд, 2017, рађено од 20. до 30. новембра.
- Kurecic Petar, „Small States in the Multi-Polar World: Introduction“, *World Review of Political Economy*, Pluto Journals Ltd, Vol. 8, No.3, 2017, стр. 280-294.
- Kurecic Petar, Kampmark Binoj B., „A Multifarious, Multifaceted Approach to the Multipolar World: A Necessity“, *International Journal of Management, Science and Business Administration*, vol. 2 (8), 2016, стр. 42–51.
- Лишанин Младен, „Спољнополитички приоритети Србије“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, 1/2012, стр. 201-2012
- М.Г., „Војна сарадња у успону“, *Политика*, 14. септембар 2018.
- „Министар Дачић на конференцији ’Безбедносни изазови Западног Балкана и Србија‘“, Министарство спољних послова, 2018, Internet, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/o-ministarstvu/ministar/govori/20241-2018-09-19-11-24-17?lang=cyr>, 08/10/2018.
- Министарство спољних послова, Internet, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11519-ruska-federacija?lang=cyr>, 05/10/2018.
- Министарство спољних послова, Internet, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/sbp/zbor?lang=cyr>, 03/09/2018.
- Mitrovic Dragana, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transformative Initiative”, in: *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspective*, (eds. Yu Cheng et al.), Palgrave Macmillan, 2018, стр. 17-37.
- Митровић Драгана, „Шеснаест плус један’ у 2015/2016. - унапређење, уоквиравање и интензивирање сарадње“, *Азијске свеске*, vol. 2, Институт за азијске студије, Београд, 2016, стр. 7-24
- Програм Владе Републике Србије кандидата за председника Владе Ане Брнабић*, Влада Републике Србије, 2017, Internet, https://media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/ekspoze-mandarke-ane-brnabic280617_cyr.pdf, 08/10/2018
- Степић Миломир, „Три (суштинска) критеријума у српском избору су-

пранационалне интеграције“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2013, стр. 33-59

Стојадиновић Миша, „Европа и мултиполарни свет“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 1/2018, стр. 163-175.

Стратегија одбране Републике Србије – нацрт, Министарство одбране Републике Србије, 2017.

Стратегија националне безбедности Републике Србије – нацрт, Министарство одбране Републике Србије, 2017.

Тодоровић Лазић Јелена, „Евроскептицизам у Србији - стари концепт у новом руху“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 2/2018, стр. 79-98.

Dragan Trailovic

**POLITICAL, ECONOMIC, AND SECURITY
ALTERNATIVES OF SERBIA THROUGH THE EYES
OF ITS CITIZENS**

Resume

Two basic dimensions of change in the contemporary world are the redistribution of power on the global level and the emergence of a multipolar international system, accompanied by an increase in the interdependence of state and non-state actors on the global scale. The challenge of all nations, including Serbia, is to set objective foreign policy priorities by realizing the underlying determinants and trends in international relations and in accordance with its vital national interests, within the framework of contemporary political, economic and security international integrations. Therefore, it is very important that each state has a clearly defined foreign policy strategy based on a broad social consensus on vital national interests. In accordance with that, the aim of this paper is to present the basic findings regarding the Serbian citizens' opinion on political, economic and security alternatives of Serbia in the process of its international integration based on the public opinion research conducted by the Institute for Political Studies.

Findings show that the majority of citizens when it comes to joining the European Union opt for membership, but support does not exceed 50%. It turned out that most respondents in terms of economic cooperation choose the European Union while when it comes to possible political and military cooperation most of them opt for the Eurasian union. Research findings show that a higher percentage of citizens, but generally less than a third, chooses a middle grade (3) on a scale of one

to five, where one is very negative and five is very positive opinion of the EU and Eurasian union with a slightly higher percentage of those who give priority to the Eurasian union. Having all that in mind, we can conclude that there is no dominant majority determination of citizens towards any of the foreign policy alternatives. This behavior of citizens is in line with the behavior of political elite whose political action shows that foreign policy priorities are determined ad hoc and that in some segments they are often not complementary among themselves. We can conclude that in the absence of a broader social consent on the foreign policy priorities of the country the choice of military neutrality proclaimed by the National Assembly is justified, and that its expansion to other spheres may be required until the moment of reaching a wider consensus in the society about the further positioning of Serbia in a geopolitical environment that is changing.

Key words: *Serbia, international integration, Eurasian Union, EU, China, Russia*

* Овај рад је примљен 6. октобра 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 22. октобра 2018. године.